

ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ... « ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ » ΓΙΑ ΕΝΑ ΒΙΩΣΙΜΟ ΑΥΡΙΟ

ΤΣΙΟΥΛΗ-ΑΥΓΕΡΟΥ Ε.¹, ΤΖΙΟΤΖΙΟΥ-ΜΗΛΙΩΝΗ Λ.², και ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ.³

¹ Εκπ/κός 2^{ου} Γυμν. Τρικάλων, ² Υπεύθυνη ΠΕ Δ/θμιας Εκπ/σης Τρικάλων,
³ Υπεύθυνος ΠΕ Δ/θμιας Εκπ/σης Λάρισας
e-mail : eletsiouli@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

–Η εξάντληση των φυσικών πόρων, –Η εξάντληση των υδάτων – Λειψυδρία – Ερημοποίηση, –Η αλλαγή του κλίματος και τα ακραία καιρικά φαινόμενα, –Το όζον, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η όξινη βροχή, –Τα μεταλλαγμένα προϊόντα...είναι μερικά μόνο από τα ζητήματα και προβλήματα που τίθενται στο τραπέζι των συζητήσεων κάθε συνδιάσκεψης και αφορούν την Παγκόσμια Κοινότητα, αφορούν όλους μας.

Αυτά τα προβλήματα και ζητήματα θέλουμε να αγγίξουμε, μέσα από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ξεκινώντας από τα μικρά του τόπου μας και ιχνηλατώντας το χθες, ανακαλύπτοντας το σήμερα, σχεδιάζουμε με τους μαθητές μας ... ένα καλύτερο αύριο.

Και αυτό που θέλαμε να διερευνήσουμε μέσα από την έρευνά μας αυτή μεταξύ των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σε ΣΠΠΕ είναι να διαπιστώσουμε τη συμβολή των ΣΠΠΕ στην περιβαλλοντική Αγωγή των παιδιών και στην αναθεώρηση στάσεων και συμπεριφορών των εκπαιδευτικών.

ΤΣΙΟΥΛΗ-ΑΥΓΕΡΟΥ Ε.¹, ΤΖΙΟΤΖΙΟΥ-ΜΙΛΙΩΝΗ Ε.², and ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ.³

Professor 2nd High-School Trikala 1, Responsible EA Secondary Education Trikala 2,
Responsible EA Secondary Education Larissa 3
e-mail : eletsiouli@sch.gr

ABSTRACT

–The diminishment of natural resources, –The abuse of water resources – Lack of water – Deserts, –The change in weather conditions and extreme weather phenomena, –Ozon, the global warming phenomenon, the acid rain, –The adaptable power sources... are only some of the affairs and problems that are set in the table of every commission and engage the Global Community, they involve us all.

We want to touch this sensitive area of problems through Environmental Education, starting from the small things that go on in our homelands and while checking yesterday and discovering today, we plan with our students ... a better tomorrow.

The goals that are posed and need to be reached throughout this research, among the trainers that participate in the SPPE are to Discover the involvement of SPPE in the environmental training of children and the change in the perceptions and the behaviors of the trainers.

Λέξεις κλειδιά: αειφορία, ανάπτυξη, διαπολιτισμικό, κοινωνία, σχολείο

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αποτελεί κοινή αντίληψη ότι το Περιβάλλον και η Υγεία αποτελούν δείκτες Πολιτισμού και Ανάπτυξης για κάθε χώρα. Στην εποχή μας που λίγα αποφασίζονται σε επίπεδο χώρας, γιατί οι περισσότερες αποφάσεις λαμβάνονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και Παγκόσμιας Αγοράς, ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών είναι ιδιαίτερα σημαντικός για το σχεδιασμό κάθε αναπτυξιακής διαδικασίας.

Για ανάπτυξη αρχίσαμε να μιλάμε μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Αυτή την ανάπτυξη υπηρέτησαν όλες οι αναπτυγμένες χώρες, ώσπου σήμερα μετά από μισό αιώνα, καταλάβαμε ότι μια σειρά από ζητήματα και προβλήματα που απειλούν το Παγκόσμιο Περιβάλλον, έχουν αφετηρία την ανάπτυξη χωρίς κανόνες, χωρίς δεοντολογική και ανθρωπιστική διάσταση.

Είναι αυτά που αποτελούν την ατζέντα κάθε Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης για το Περιβάλλον, όπως :

- Εξάντληση των φυσικών πόρων
- Εξάντληση των υδάτων – Λειψυδρία – Ερημοποίηση .
- Αλλαγή του κλίματος και ακραία καιρικά φαινόμενα.
- Όζον – Φαινόμενο του Θερμοκηπίου – Όξινη βροχή.
- Εναλλακτικές Μορφές Ενέργειας
- Διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων.
- Γιγάντωση των πόλεων και ερήμωση της υπαίθρου.
- Μεταλλαγμένα προϊόντα.
- Τροφική αλυσίδα και μεταδοτικές ασθένειες.
- Φτώχεια, πείνα, ανεργία, υπογεννητικότητα ή υπεργεννητικότητα.
- Οικονομικοί Μετανάστες, Πρόσφυγες και Δουλεμπόριο

Στην εποχή μας διακυβεύονται πολλά και τα πάντα είναι θέμα δυστυχώς οικονομικών συμφερόντων, γι' αυτό χρειάζεται περισσότερο από ποτέ, να αντιλαμβανόμαστε τι γίνεται γύρω μας. .

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στοχεύει ο σημερινός μαθητής να είναι ο ενημερωμένος αυριανός πολίτης.

Οι απόψεις της εκπαιδευτικής κοινότητας και πως αυτές προσδιορίζονται από τη συμμετοχή τους σε προγράμματα ΠΕ, τη συνεργασία τους με φορείς, Δήμους, ΜΜΕ, ... αλλά και η άλλης μορφής επικοινωνία με τους μαθητές της περιβαλλοντικής ομάδας, αποτελούν χρήσιμο εργαλείο για όποιον θα ήθελε να πάρει αποφάσεις για το μέλλον, το ρόλο και την προοπτική της ΠΕ στο σημερινό πολυ-πολιτισμικό σχολείο.

Στην έρευνα που σχεδιάστηκε ανάμεσα στα Γραφεία Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Τρικάλων και Λάρισας, πήραν μέρος 70 εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από κάθε νομό, οι οποίοι συμμετείχαν το σχολικό έτος 2004-2005 σε πρόγραμμα ΠΕ ενταγμένο για χρηματοδότηση στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Η τελευταία αυτή παράμετρος ετέθη σκόπιμα για να έχουν την εμπειρία ενός ολοκληρωμένου και οικονομικά ανεξάρτητου προγράμματος ΠΕ.

Στην παρούσα εργασία, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί ο ρόλος της ΠΕ για το σημερινό σχολείο και πως αυτός μπορεί να γίνει ουσιαστικότερος έτσι ώστε η εκπαιδευτική κοινότητα και μαζί της η τοπική κοινωνία, να ευαισθητοποιηθεί και όχι μόνο ...αλλά ... ταξιδεύοντας μέσα από ένα πρόγραμμα και « ιχνηλατώντας το χτες, ανακαλύπτοντας το σήμερα, να συμβάλλει στο σχεδιασμό ενός βιώσιμου αύριο ».

2. ΜΕΘΟΔΟΣ

Για την ερευνητική εργασία μας λοιπόν, χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο του ερωτηματολογίου το οποίο περιείχε 26 ερωτήσεις κλειστού τύπου και 4 ανοικτού τύπου. Ένα αρκετά σημαντικό μέρος των ερωτήσεων ήταν πολλαπλής διαβάθμισης για να καταγραφούν επί μέρους τάσεις, απόψεις και δεδομένα από την εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο χώρο του σχολείου. Οι 4 ερωτήσεις ανοικτού τύπου προστέθηκαν σκόπιμα για να εκφράσουν ελεύθερα οι εκπαιδευτικοί τις απόψεις τους για θέματα που δεν περιλαμβάνονταν στις ερωτήσεις ανοικτού τύπου.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΑΝΑΛΥΣΗ

Τα «προσωπικά στοιχεία των εκπαιδευτικών» που πήραν μέρος στην έρευνα καταγράφονται στην αρχή του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα το 59% ήταν γυναίκες και το 41% ήταν άντρες. Όσον αφορά τα έτη υπηρεσίας των συμμετεχόντων το 50% , είχαν προϋπηρεσία από 5-15 χρόνια στην εκπαίδευση, το 34% από 15-25 και το 16% περισσότερα από 25 χρόνια.

Κανένας εκ των συμμετεχόντων δεν διέθετε μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο.

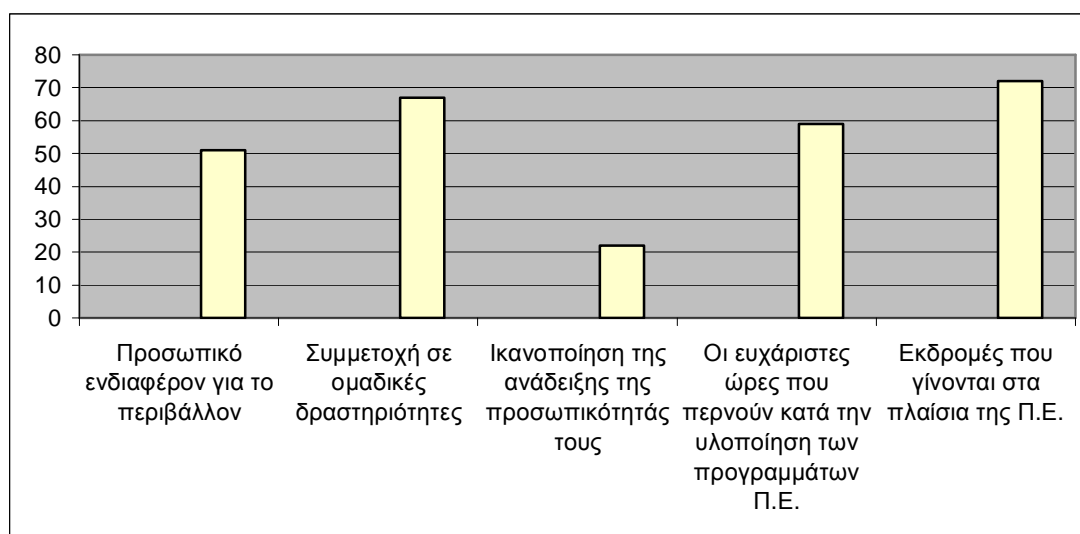
Το 63% εξ αυτών είχε ασχοληθεί και τα προηγούμενα χρόνια με προγράμματα Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ενώ το 37% για πρώτη φορά το τρέχον σχολικό έτος.

Πολύ θετική εμφανίζεται η εικόνα της συνεργασίας των Διευθυντών των σχολείων με τους εκπαιδευτικούς που υλοποιούν προγράμματα ΠΕ, αφού το 85% τη χαρακτηρίζει πολύ καλή, το 8% σχεδόν καλή και μόνο το 7% δύσκολη.

Σχετικά με τη «συμμετοχή των μαθητών της περιβαλλοντικής ομάδας στην επιλογή του θέματος που θα επεξεργαστούν» οι απαντήσεις αν και δεν μας ικανοποιούν, απεικονίζουν την πραγματικότητα που δεν είναι ιδανική, αφού το 7% απαντά «σχεδόν ποτέ » οι μαθητές δε συμμετέχουν , το 58% από «μερικές» έως «αρκετές φορές» και μόνο το 35% «σχεδόν πάντα».

Ο παρακάτω πίνακας 1, εκτιμούμε ότι με μια προσεκτική ανάλυση δίνει ένα ελπιδοφόρο μήνυμα για την εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο σημερινό σχολείο.

Πίνακας 1. Τι επηρεάζει τη συμμετοχή των μαθητών σε προγράμματα ΠΕ

Και αυτό γιατί πέρα από τις περιβαλλοντικές εκδρομές που γίνονται στα πλαίσια των προγραμμάτων, η συμμετοχή των μαθητών σε ομαδικές δραστηριότητες, η ευχάριστη ατμόσφαιρα που δημιουργείται, μαζί με το προσωπικό ενδιαφέρον για το περιβάλλον, αποτελούν σημαντικά κίνητρα για τη συμμετοχή μαθητών σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Αυτό συνεπικουρείται και από τις απαντήσεις που δόθηκαν στην ερώτηση «**αν στο σημερινό σχολείο που δεν διευκολύνει την ομαδική εργασία, μπορεί η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση να συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση**». Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 95% απάντησαν ότι καλλιεργείται η ομαδικότητα και η συνεργασία μεταξύ των μαθητών της περιβαλλοντικής ομάδας. Από τα «**προβλήματα που αφορούν τους μαθητές και παρατηρούνται κατά τη δημιουργία και λειτουργία των ομάδων εργασίας**», τους ζητήσαμε τα τρία πιο σημαντικά.

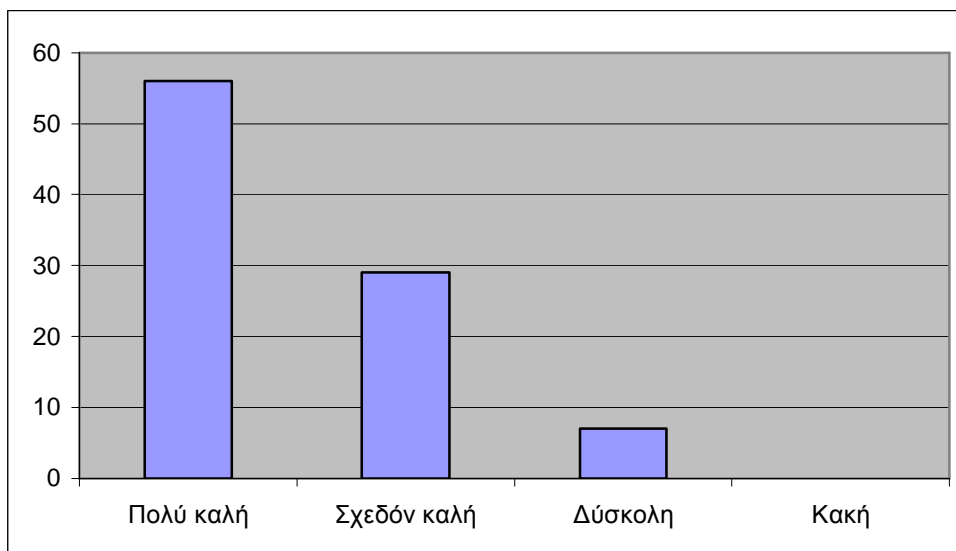
Εκείνα που καταγράφονται στην έρευνά μας με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι:

- Έλλειψη εμπειρίας στην ομαδική εργασία που οδηγεί σε συγκρούσεις.
- Θέλουν να επιλέγουν οι ίδιοι το συνεργάτη τους , κινούμενοι στη λογική της παρέας.
- Δειλία ορισμένων να εκφραστούν ελεύθερα και να πάρουν πρωτοβουλίες.
- Έλλειψη ελεύθερου χρόνου, δυσκολία στις εκτός σχολείου συναντήσεις και δραστηριότητες.

- Διαφορετικό γνωστικό επίπεδο που απαιτεί ιδιαίτερους χειρισμούς από την πλευρά του καθηγητή ώστε όλοι στην ομάδα να αισθάνονται το ίδιο χρήσιμοι.

Στην ερώτηση « έχετε στο σχολείο σας μαθητές με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο {κουλτούρα} δηλαδή παιδιά: Παλινοστούτων Ελλήνων, Οικονομικών μεταναστών, Προσφύγων, Αθιγγάνων κ.λ.π.», 66% των εκπαιδευτικών απάντησε θετικά και μάλιστα εκτιμώντας «σχεδόν καλή» έως «πολύ καλή» { πίνακας 2}, τη συμμετοχή μαθητών της παραπάνω κατηγορίας , σε περιβαλλοντικές δραστηριότητες .

Πίνακας 2. Πως εκτιμάτε τη συμμετοχή μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο

Στην ερώτηση : «εκτιμάτε ότι οι μαθητές συμβάλλουν με τη στάση τους και συμπεριφορά τους στην ένταξη των παραπάνω συμμαθητών τους μέσα από τις περιβαλλοντικές ομάδες», σε ποσοστό 78% απάντησαν «αρκετά» έως «πάρα πολύ».

Στη συνέχεια και στην ερώτηση «εάν στις σημερινές πολύ-πολιτισμικές κοινωνίες εκτιμάτε ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ως μια ενδοσχολική δραστηριότητα, μπορεί να συμβάλει στην άμβλυνση των διαφορών μεταξύ των μαθητών» , σε ποσοστό 77% απάντησαν «αρκετά» έως «πάρα πολύ», πράγμα που θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικό για το σημερινό σχολείο.

Σημαίνει για μας ότι το σημερινό σχολείο που τόσο καταπιέζεται από προγράμματα και εξετάσεις, ΜΠΟΡΕΙ να αφογκράζεται την αγωνία της ευρύτερης κοινωνίας και γιατί όχι να λαμβάνει τα πολυσήμαντα μηνύματα που εκπέμπονται από την παγκόσμια κοινότητα.

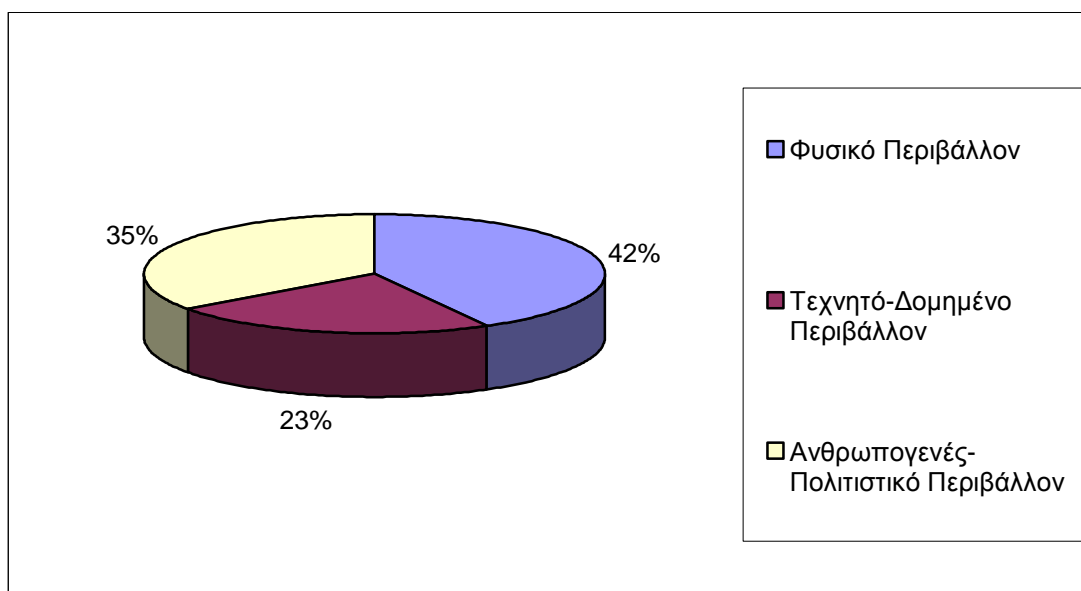
Ζητήθηκε να εντάξουν τα προγράμματά τους σε έναν από τους τρεις τομείς : **Φυσικό Περιβάλλον, Τεχνητό – Δομημένο Περιβάλλον, Ανθρωπογενές – Πολιτιστικό Περιβάλλον.** Οι απαντήσεις όπως αυτές καταγράφονται στον πίνακα 3, για μας που ασχολούμαστε με την ΠΕ έχουν την αξία τους και τη σημασία τους.

Κατέχουν την πρώτη θέση τα σχετικά με το φυσικό περιβάλλον θέματα γιατί είναι η ζωή που αισθανόμαστε να απειλείται και πρέπει να γνωρίσουμε, να δούμε, να ακούσουμε, να μυρίσουμε, να αισθανθούμε για να προσφέρουμε όπου και όταν μπορούμε.

Στη δεύτερη θέση ακολουθεί το ανθρωπογενές – πολιτιστικό περιβάλλον , η κληρονομιά , η παράδοση , οι ρίζες μας από τις οποίες όχι μόνο δεν πρέπει να αποκοπούμε αλλά να περισώσουμε , να διατηρήσουμε και να παραδώσουμε αυτό τον πολιτισμό, τις παραδόσεις και τις αξίες στη νέα γενιά για να υπάρχει μέλλον.

Στην τρίτη θέση το τεχνητό δομημένο περιβάλλον που πολλές φορές συνδέουμε με την κακώς νοούμενη ανάπτυξη ενώ δεν θάπρεπε να συμβαίνει αυτό. Γι αυτό μιλάμε για Βιώσιμη-Αειφόρο ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον, στον πολιτισμό, στον άνθρωπο, στην ίδια τη Ζωή.

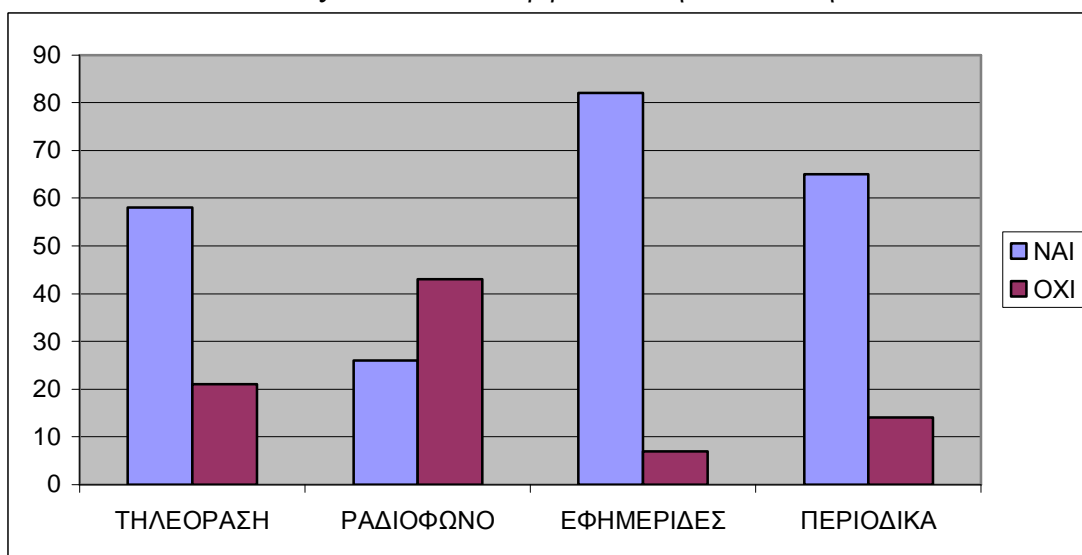
Πίνακας 3. Τομείς ένταξης των προγραμμάτων ΠΕ

Όταν τους ζητήθηκε «να αναφέρουν τρεις δραστηριότητες τις πλέον πρωτότυπες, που υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια ενός προγράμματος ΠΕ», έδωσαν σειρά απαντήσεων από τις οποίες αναφέρουμε 6 που θεωρήσαμε σημαντικότερες:

- Δενδροφύτευση και δημιουργία πάρκου στο σχολείο με παράλληλη υιοθεσία ενός δένδρου από κάθε μαθητή.
- Κομποστοποίηση και λίπανση της αυλής του σχολείου τον επόμενο χρόνο.
- Ανακύκλωση χαρτιού.
- Θεατρικό δράμενο για το δάσος.
- Οι μαθητές σε ρόλο δημοσιογράφου.
- Δημιουργία πινακίδων και σκίτσων που τοποθετήθηκαν σε κοντινό άλσος για προστασία του.

Πίνακας 4. ΜΜΕ και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

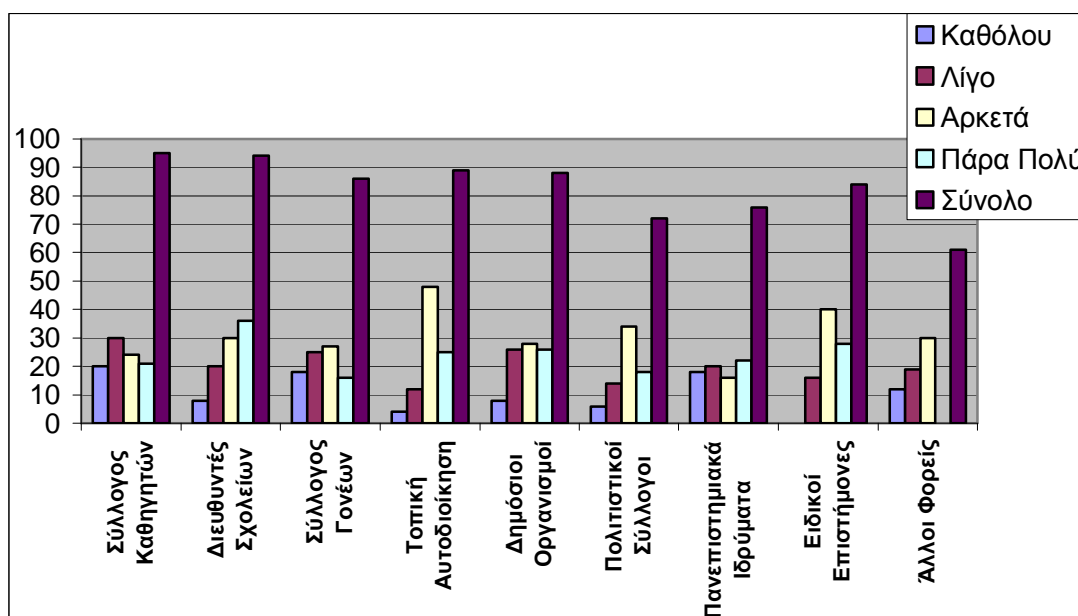

Όσον αφορά τη «συμβολή των ΜΜΕ στην επιλογή του θέματος και στην υλοποίηση του προγράμματος ΠΕ», πίνακας 4, οι Εφημερίδες και τα Περιοδικά είχαν την πρώτη θέση στις προτιμήσεις των μαθητών και ακολουθούσε η Τηλεόραση με τελευταίο το Ραδιόφωνο.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση έφερε κοντά στο Σχολείο, Φορείς, Συλλόγους, Πανεπιστήμια, Ειδικούς Επιστήμονες και ζητήσαμε {πίνακας 5}, να αξιολογήσουν οι καθηγητές τη συνεργασία

και συμβολή αυτών, στην υλοποίηση των προγραμμάτων αλλά και να συγκρίνουν ταυτόχρονα τη συνεργασία μαζί τους όσο και με τους σχολικούς φορείς.

Πίνακας 5. Φορείς που βοηθούν το σχολείο στην υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν η συνεργασία με τους Διευθυντές των σχολείων, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, και τους Ειδικούς Επιστήμονες συγκεντρώνουν τις περισσότερες θετικές απαντήσεις. Ακολουθούν οι Δημόσιοι οργανισμοί, ο Σύλλογος Καθηγητών, τα Πανεπιστήμια, ο Σύλλογος Γονέων και οι Πολιτιστικοί Σύλλογοι.

Με δεδομένο ότι ο σύλλογος Καθηγητών και ο σύλλογος Γονέων είναι σχολικοί φορείς δεν τιμά ιδιαίτερα τη σχολική κοινότητα, η μη στήριξη από μέρους των, στο βαθμό που θα έπρεπε, των καινοτόμων δράσεων στο χώρο του σχολείου.

Ζούμε στην εποχή της πληροφορίας και ζητήσαμε από τους ερωτώμενους «να κατατάξουν τις πηγές πληροφόρησης ανάλογα με το βαθμό που τις χρησιμοποιούν», κατά τη διάρκεια υλοποίησης ενός περιβαλλοντικού προγράμματος. {πίνακας 6}

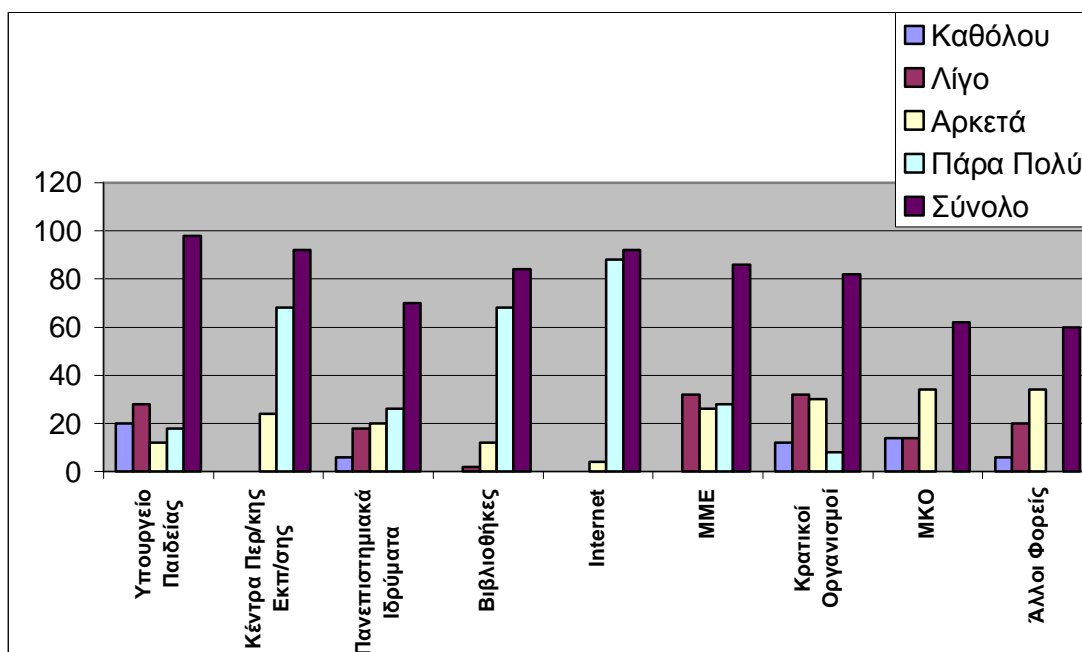
Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που το 85% των εκπαιδευτικών απάντησε ότι χρησιμοποιεί το Internet πάρα πολύ και το 5% αρκετά. Εδώ αξίζει να αναφέρουμε τη μεγάλη εξοικείωση των μαθητών με το Internet που με ευχαρίστηση αναζητούν πληροφορίες για το θέμα τους και μαθαίνουν πράγματα πέρα από το σχολικό πλαίσιο.

Ακολουθούν τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με 68% να απαντά πάρα πολύ και 22% αρκετά. Αξίζει να σταθούμε στην πολύ σημαντική δουλειά των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που τα καταξίωσε στην εκπαιδευτική κοινότητα έτοιμα να προσφέρουν με μεράκι τις υπηρεσίες τους στη διάρκεια των περιβαλλοντικών επισκέψεων στα ΚΠΕ των σχολείων και όχι μόνο.

Στη συνέχεια οι βιβλιοθήκες με 68% πάρα πολύ και 12% αρκετά.

Και ακολουθούν στη συνέχεια τα ΜΜΕ, τα Πανεπιστήμια, το ΥΠΕΠΘ, οι Κρατικοί Οργανισμοί και οι ΜΚΟ.

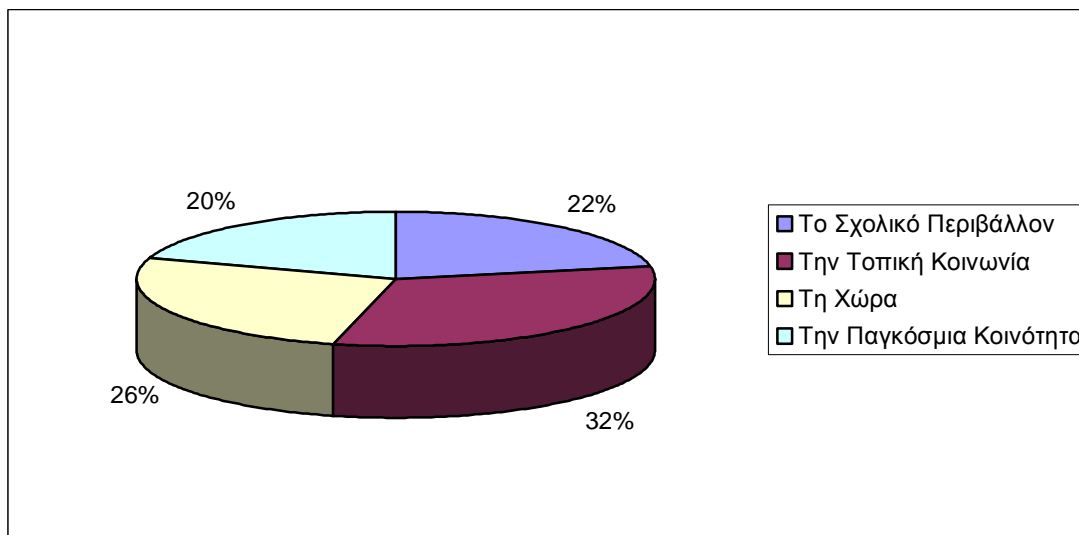
Πίνακας 6. Πηγές πληροφόρησης που συμμετέχουν στην υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ

Όσον αφορά τα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος, για τα οποία ζητήσαμε «να αναφέρουν τρία τα οποία θεωρούν ότι βοηθούν αποτελεσματικά στην υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ» την πρώτη θέση καταλαμβάνει το μάθημα της Πληροφορικής και η πρόσβαση στο Internet, ακολουθούν με το ίδιο ποσοστό η Βιολογία, η Φυσική, τα Νέα Ελληνικά, η Χημεία και η Τεχνολογία και στη συνέχεια τα μαθήματα Γεωπονίας για τα ΤΕΕ, η Γεωγραφία και η Ιστορία.

Όλοι οι εμπλεκόμενοι με την ΠΕ γνωρίζουμε ότι τα θέματα των προγραμμάτων αφορούν το **Σχολικό Περιβάλλον, την Τοπική Κοινωνία, τη Χώρα μας, την Παγκόσμια Κοινότητα**. Γνωρίζοντας ότι σε προηγούμενα χρόνια το Σχολικό Περιβάλλον ιδιαίτερα αλλά και τα μεγάλα ζητήματα και προβλήματα που αφορούν την Παγκόσμια Κοινότητα δεν ήταν συχνά στον κατάλογο των σχολικών προγραμμάτων θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντικό που σήμερα {πίνακας 7} συμμετέχουν με ποσοστά 22% και 20% αντίστοιχα στις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών.

Πίνακας 7. Κατάταξη προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Αυτό αποδίδεται αφ' ενός μεν στα Περιβαλλοντικά Δίκτυα Σχολείων που σχετίζονται με το σχολικό περιβάλλον, όπως «Η αυλή του σχολείου» και αφ' ετέρου στη μεγαλύτερη δημοσιότητα που δίνεται μέσω των ΜΜΕ στα περιβαλλοντικά θέματα που αφορούν την Παγκόσμια Κοινότητα αλλά και στην εξοικείωσή τους με τη χρήση του Internet που τους ταξιδεύει παντού.

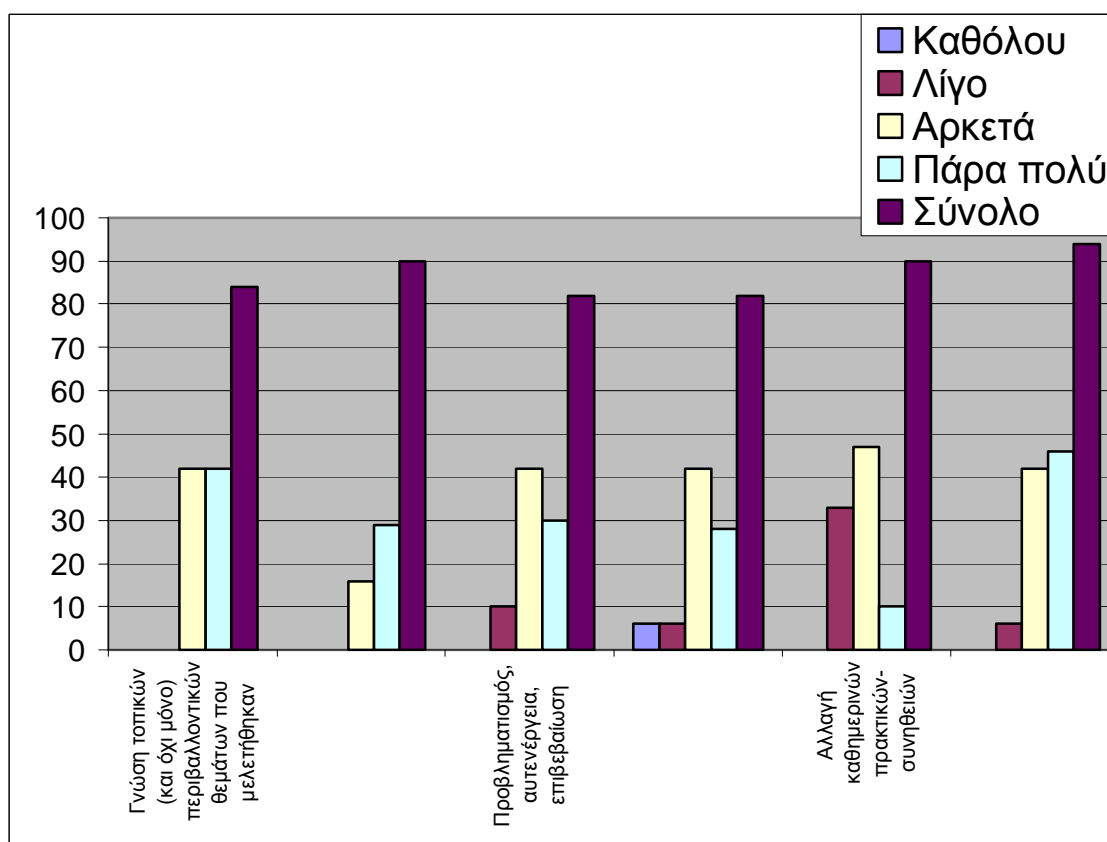
Στην ερώτησή μας σχετικά με τη **Δημοσιοποίηση στην ευρύτερη τοπική κοινωνία, των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων** που ολοκληρώνουν, στους τρεις συνήθεις τρόπους που παραθέσαμε, πήραμε τις παρακάτω θετικές απαντήσεις :

- στην πραγματοποίηση ημερίδας απάντησε θετικά το 85%,
- στην έκδοση και διανομή εντύπων και φυλλαδίων απάντησε θετικά το 80%
- στις παρουσιάσεις μέσω των ΜΜΕ πήραμε 70% θετικές απαντήσεις.

Εκτίμησή μας είναι ότι η χρηματοδότηση των προγραμμάτων μέσω του Πανεπιστημίου Αιγαίου έδωσε τη δυνατότητα για ολοκληρωμένες εργασίες και συνέβαλλε στην ευρύτερη δημοσιοποίησή τους στην τοπική κοινωνία χρησιμοποιώντας ένα ή περισσότερους από τους παραπάνω τρόπους.

Στην επόμενη ερώτησή μας: «**Με τις υπάρχουσες συνθήκες και αντικειμενικές δυσκολίες υπολογίστε τα εκπαιδευτικά και κοινωνικά οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές από την υλοποίηση Προγραμμάτων ΠΕ**» {πίνακας 8}, θεωρήσαμε ιδιαίτερα ικανοποιητικές τις απαντήσεις που πήραμε. Διότι πέρα από τις θετικές απαντήσεις στην πρώτη, τρίτη, τέταρτη και έκτη παράμετρο που θέσαμε, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό, καταγράφεται και μια θετική τάση στην δεύτερη και Πέμπτη παράμετρο.

Πίνακας 8. Εκπαιδευτικά και κοινωνικά οφέλη των μαθητών από την εφαρμογή της ΠΕ

Ζητήσαμε σε συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης να σημειώσουν **αρνητικές συμπεριφορές των μαθητών που καταγράφηκαν μετά τη συμμετοχή τους σ' ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα**, σημειώνοντας μία ή περισσότερες από τις πέντε που παραθέσαμε:

- Γενική αδιαφορία για τα περιβαλλοντικά θέματα που συζητήθηκαν.
- Αδυναμία ένταξης και συνεργασίας με τα μέλη των ομάδων εργασίας.
- Μη ανάπτυξη οικολογικών αξιών.
- Συμμετοχή στις περιβαλλοντικές δραστηριότητες χωρίς ουσιαστική κατανόηση της σοβαρότητας των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

- Δημιουργία ουσιαστικών προβλημάτων στα μέλη των ομάδων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Το 30% των εκπαιδευτικών που πήραν μέρος στην έρευνα δεν σημείωσε καμία από τις παραπάνω παραμέτρους, ένα 45% σημείωσε μία έως δύο και ένα 25% σημείωσε τρεις έως πέντε. Συγκεκριμένα μόνο δύο εξ αυτών σημείωσαν πέντε παραμέτρους.

Ιδιαίτερα υψηλές ήταν οι θετικές γνώμες των εκπαιδευτικών που καταγράφηκαν στην ερώτηση : «**Η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα ΠΕ και η άλλης είδους επικοινωνία με τους μαθητές, ωφελεί τον Καθηγητή?**» Στις επί μέρους θεματικές :

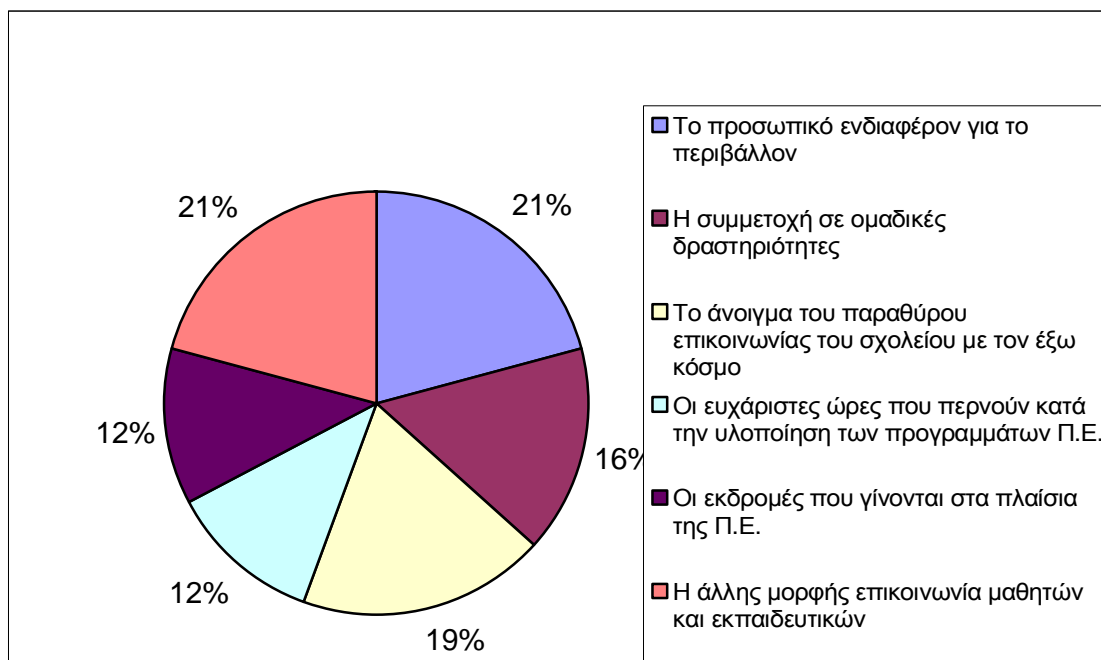
- Παιδαγωγικά, θετικά απάντησε το 93%,
- Επιστημονικά, θετικά απάντησε το 72%,
- Κοινωνικά, θετικά απάντησε το 90%
- Πολύ - πολιτισμικά , θετικά απάντησε το 80%.

Στην ερώτηση αν «**κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων υπήρξαν προβλήματα με τους συνεργάτες σας Καθηγητές**», καταγράφηκαν ελάχιστες θετικές απαντήσεις που αφορούσαν κατά σειρά θετικών απαντήσεων:

- Ο καθηγητής δεν διέθετε τον απαιτούμενο χρόνο.
- Ο καθηγητής ανέλαβε το πρόγραμμα για μείωση ωραρίου και όχι από ενδιαφέρον για την ΠΕ
- Ο καθηγητής δεν ήταν ενημερωμένος για τη διαδικασία υλοποίησης του προγράμματος
- Ο καθηγητής δεν ήταν συνεργάσιμος
- Ο καθηγητής δεν διέθετε επιστημονική επάρκεια.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίαζαν και οι απαντήσεις στην ερώτηση «**τι κατά τη γνώμη σας επηρεάζει τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε προγράμματα ΠΕ**» {πίνακας 9}

Πίνακας 9. Τι επηρεάζει τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε προγράμματα ΠΕ

«**Το προσωπικό ενδιαφέρον για το Περιβάλλον**» και «**η άλλης μορφής επικοινωνία με τους μαθητές**» συγκέντρωσαν τα μεγαλύτερα ποσοστά απαντήσεων και ακολούθησε «**το άνοιγμα του παράθυρου επικοινωνίας του σχολείου με τον έξω κόσμο**», «**η συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες**» και τέλος με το ίδιο ποσοστό απαντήσεων «**οι ευχάριστες ώρες κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων**» και «**οι εκδρομές στα πλαίσια της ΠΕ**».

Με τα ποσοστά που συγκέντρωσαν οι παραπάνω επί μέρους ερωτήσεις μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε ότι τα πράγματα είναι πολύ καλύτερα στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και το ενδιαφέρον της Εκπαιδευτικής Κοινότητας γίνεται χρόνο με το χρόνο πιο ουσιαστικό και όχι διαδικαστικό.

Στην ερώτησή μας «**Εκτιμάτε ότι η ΠΕ ευαισθητοποιεί, αφυπνίζει και λειτουργεί θετικά για την ευρύτερη τοπική Κοινωνία**», το 99%, η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών απάντησε θετικά.

Τέλος ζητήσαμε «**να μας αναφέρουν τρεις λόγους για τους οποίους κατά η γνώμη τους η τριετής χρηματοδότηση μέσω του ΕΠΕΑΕΚ II επιλεγμένων προγραμμάτων ΠΕ , συνέβαλλε στην αναβάθμιση της ΠΕ συνολικά**»

Οι πέντε πρώτες απαντήσεις που καταγράφηκαν με τη μεγαλύτερη συχνότητα είναι:

- Αποκτήθηκε εξοπλισμός και μέσα στα σχολεία που διευκόλυναν την υλοποίηση των προγραμμάτων.
- Έδωσε τη δυνατότητα για περισσότερες περιβαλλοντικές επισκέψεις
- Έδωσε τη δυνατότητα για περισσότερες επαφές με ειδικούς
- Αύξησε το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών
- Αναβάθμισε τα προγράμματα με πιο ποιοτικές εργασίες. και παραδοτέα.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σήμερα ζούμε σ' ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο πλαίσιο αρχών, αξιών, κανόνων και συμπεριφορών. Ζούμε στην εποχή των μεγάλων αντιθέσεων.

Η αειφορία προβάλλει σήμερα ως μια νέα αξία, όπως η ελευθερία, η δημοκρατία, η ειρήνη, κ.α που διέπουν όλο το εκπαιδευτικό μας σύστημα και προϋποθέτει ριζικές αλλαγές :στην εκμετάλλευση του Περιβάλλοντος, στις καταναλωτικές μας συνήθειες, στα πρότυπα συμπεριφοράς και στο σχεδιασμό του μέλλοντός μας.

Η ΠΕ επιδιώκει να γίνει συνείδηση όλων μας ότι υπάρχει και η ατομική ευθύνη και για όλα δεν μπορούμε να περιμένουμε λύσεις από την πολιτεία. Υπάρχει και η **αυτενέργεια, ο αλληλοσεβασμός, η συνυπευθυνότητα, η εθελοντική προσφορά.**

Αυτές τις αρχές και αξίες της **Βιώσιμης Ανάπτυξης**, οφείλει να περάσει το σχολείο στη νέα γενιά, ανοίγοντας τις πόρτες του στην κοινωνία.

Έτσι θα διαμορφώσει συνειδητούς πολίτες, με γνώσεις, ευαισθησίες, φαντασία, έτοιμους να προτείνουν λύσεις, να μετέχουν στη λήψη και εκτέλεση αποφάσεων και όχι μόνο να σέβονται, αλλά και να δίνουν αγώνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα και για την προστασία του Περιβάλλοντος. Και αυτό διαπιστώσαμε μέσα από την έρευνά μας αυτή .

Το Σχολείο ...εκπαιδεύεται μέσα από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση , για να μπορεί να ανταποκριθεί η σχολική κοινότητα στο δύσκολο σήμερα και ίσως το δυσκολότερο αύριο.

Έτσι ώστε οι σημερινοί μαθητές και αυριανοί πολίτες να μη περάσουν ανυποψίαστοι στον κόσμο των μεγάλων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Παρασκευόπουλος Ι. {1989} «*Συμπεριφορά – Κοινωνική Ψυχολογία, Ψυχολογία Ατομικών διαφορών*». ΓΡΗΓΟΡΗ 3^η έκδοση. Αθήνα
2. Καραμέρης Α. {1999} «*Περιβαλλοντική γνώση, στάση και συμπεριφορά των μαθητών της Α/θμιας Εκπ/σης*». Πρακτικά Διεθνούς συνεδρίου με θέμα: «*Προστατευόμενες Φυσικές Περιοχές και ΠΕ* » 24- 26 Σεπτεμβρίου, Σίγρι Λέσβου.
3. Παντής Ι. {2001} «*Οικολογία και ΜΜΕ*» Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα: «*Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Βιοματική Ανάπτυξη στη Νοτιοανατολική Ευρώπη*» Β.Ε.Ν.Α. Χαλκιδική.
4. Δαουτόπουλος Γ.Α. , Ph.O. Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, «*Τοπική Ανάπτυξη*», Θεσσαλονίκη 1997, Έκδοση του ίδιου.
5. «*Στόχος η Αειφορία*», {1993} *Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το Περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη.* 17 - 5 – 1993.